

Τριάντα έξι επιφυλλίδες, δημοσιευμένες κυρίως μέσα στη δικτατορία, ακτινοβολούν την πολυμαθία και το βάθος του στοχασμού του σημαντικού αυτού διανοουμένου

Κωστής Σκαλιόρας Κρυμμένα λόγια, καθαρή φωνή

ΓΡΑΦΕΙ Ο ΘΑΝΑΣΗΣ Θ. ΝΙΑΡΧΟΣ

Επραξαν άριστα – θεάρεστα – οι εκδόσεις Πατάκη να συγκεντρώσουν σ' έναν τόμο επιφυλλίδες που έγραψε στο «Βήμα» από το 1971 ως το 1975 ο Κωστής Σκαλιόρας, «δημοσιογράφος, μεταφραστής, κριτικός, επιφυλλιδογράφος», όπως μας πληροφορεί το βιογραφικό του, κυρίως όμως ένας «άγρυπνος νους», όπως άλλωστε είναι και ο τίτλος του βιβλίου. Τίτλο βέβαια που δεν τον έδωσε ο ίδιος ο Σκαλιόρας – δεν θα ήταν δυνατόν –, αλλά όπως συμβαίνει σε σχετικές περιπτώσεις, αν και τίτλος μιας συγκεκριμένης επιφυλλίδας που ανα-

Μέσα σε έξι συνήθως σελίδες να αισθάνεσαι πως έχεις οικειωθεί όσα θα χρειάζονταν διπλάσιο και τριπλάσιο χώρο προκειμένου να τα κατανοήσεις

φέρεται στο «Ημερολόγιο εργασίας» του Μπρεχτ, κρίθηκε σκόπιμο να στεγάσει ολόκληρο το βιβλίο. Πολύ καιρία τελικά επιλογή, αν αναπολήσεις το σύνολο της καλλιτεχνικής δημιουργίας του Σκαλιόρα αλλά και την παρεμβατικότητα του στα δημόσια καλλιτεχνικά δρώμενα της χώρας.

Αν υπάρχει κάτι που θα έπρεπε να μας προβληματίσει ιδιαίτερα, είναι το γεγονός ότι στο σύνολο των τριάντα έξι δημοσιευμένων στο βιβλίο επιφυλλίδων, οι τριάντα μία είχαν δημοσιευτεί μέσα στη διάρκεια της δικτατορίας (από τις 18 Μαρτίου του 1971 έως τις 21 Μαρτίου του 1974), ενώ πέντε μόνο στα δύο πρώτα χρόνια της Μεταπολίτευσης (από τις 8 Αυγούστου του 1974 ως τις 17 Απριλίου του 1975). Δεν θα είχε άδικο να σκεφτεί κανείς δύο τινά: ή ότι η καλλιέργεια και η ευφυΐα του Σκαλιόρα ήταν τόσες ώστε μέσα στον κορσέ της ανελευθερίας που μας είχε φορέσει η χούντα μπορούσε ο εξόχως κρυπτικά επεξεργασμένος λόγος του να γίνεται πολύ πιο αποκαλυπτικός (πάμπολλα τα σχετικά σημεία στις επιφυλλίδες του) ή ότι με την ελευθερία που επήλθε με τη Μεταπολίτευση, αν και η παρουσία του παρέμενε εξίσου πολύτιμη, ο ίδιος αισθανόταν τα αναπόφευκτα παρατράγουδα που σημειώνονταν να αλλοιώνουν τη χρησιμότητα και την καθαρότητα της φωνής του. Είτε ισχύει η πρώτη είτε η δεύτερη εκδοχή είτε και οι δύο, ο Σκαλιόρας, όπως όλοι οι σημαντικοί δημιουργοί, δεν αισθανόταν μια βαθιά εκπαιδευτική

πρόθεση να μπορεί να διαχωριστεί από το αισθητικό αποτέλεσμα της δουλειάς ενός καλλιτέχνη. Φτάνει να σκεφτούμε τους θεατρικούς συγγραφείς που είχε μεταφράσει (Μπέκετ, Μπρεχτ, Κλοντέλ, Γκολντόνι, Γκόμπροβιτς, Γκόρκι, Τουργκένιεφ κ.ά.), το περιοδικό «Νεανική Φωνή» που είχε εκδώσει ή τη διεύθυνση της Εταιρείας Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας.

Το πιο συγκινητικό

Μια «εκπαιδευτική πρόθεση» που γίνεται ακόμη σαφέστερη αν ελέγξουμε το εύρος των θεμάτων με τα οποία καταπιάνεται στις επιφυλλίδες του ώστε η πολυμαθειά του σε συνδυασμό με το βάθος του στοχασμού του και τα σωστά και ακριβή ελληνικά του να έχουν ως αποτέλεσμα κάτι τόσο ουσιαστικό και μεστό ώστε, στη ζυγαριά της αποτίμησής της, η προσφορά του Σκαλιόρα να μπορεί να θεωρηθεί αντίστοιχη με εκείνη ενός σημαντικού ποιητή ή πεζογράφου. Σαφώς δεν ήταν ο μόνος που έγραψε μέσα στη δεκαετία του '70

Ο Κωστής Σκαλιόρας (1927-2013) υπήρξε ένας πραγματικός homme de lettres, κριτικός λογοτεχνίας και κινηματογράφου, επιφυλλιδογράφος και μεταφραστής τριάντα θεατρικών έργων

για τον Γιώργο Σεφέρη, τον Γιάννη Μπεράτη, τον Μιλτιάδη Χουρμούζη, αλλά και για τους Τσάρλι Τσάπλιν, Μολιέρο, Πάμπλο Νερούδα, Ζαν Βιλάρ, Χριστίνα Τσίγκου. Όμως τα σαράντα πέντε χρόνια που έχουν μεσολαβήσει απέδειξαν – το υποψιαζόμασταν βέβαια από τότε – ότι τα κείμενα του Σκαλιόρα έχουν κάτι το «τελικό» όσον αφορά τις παρατηρήσεις του, ώστε, όσες στο μεταξύ αναθεωρήσεις κι αν έχουν συμβεί στο πεδίο της φιλολογικής και λογοτεχνικής έρευνας, να μη θίγονται στο παραμικρό η αυτοτέλεια και η

ακεραιότητα της αξιολογικής του κρίσης. Το ακόμη συγκινητικότερο: αν η ανακίνηση με τις επιφυλλίδες μορφών και έργων που, με τον έναν ή τον άλλον τρόπο, δεν έλειψαν ποτέ από το προσκήνιο της πνευματικής και καλλιτεχνικής ζωής, αισθάνεσαι πραγματική αγαλλίαση με την ανάδυση προσώπων που, αν δεν είχε καταπαστεί μαζί τους ο Σκαλιόρας, θα έπλεαν τώρα στο πέλαγος της ανυπαρξίας. Όπως για παράδειγμα ο φιλόσοφος Φρανσίσ Ζανσόν που «από το 1957 έως το 1962 αγωνίστηκε για την ανεξαρτησία του αλγερινού λαού», ενώ το δέκατο πέμπτο βιβλίο του με τον τίτλο «Η πολιτιστική δράση στα πλαίσια της πολιτείας», που εκδόθηκε το 1973, υπήρξε καρπός μιας άλλης πεντάχρονης (1967-1972) εμπειρίας του Ζανσόν, όταν ασχολήθηκε εντατικά με τη δημιουργία ενός πολιτιστικού πυρήνα στη γαλλική επαρχία. Χωρίς να είναι μικρότερης σημασίας για μας τους Έλληνες η πληροφορία που διασώζει ο Σκαλιόρας, ότι ο δημιουργός του «Βασιλιά Υμπύ», ο

Αλφρέντ Ζαρί, που πέθανε σε ηλικία τριάντα τεσσάρων χρόνων το 1907, είχε αποπειραθεί ν' αποδώσει στα γαλλικά την «Πάπισσα Ιωάννα» του Ροϊδη σε συνεργασία με τον φίλο του γιατρό Γιάννη Σάλτα.

Ο Σκαλιόρας δεν θαυματοουργεί μόνον όσον αφορά τον συγκεκριμένο παραθεμάτων και των εντελώς δικών του, προσωπικών, παρατηρήσεων, αλλά καινοτομεί και όσον αφορά τον τρόπο που έχει να αναπτύσσει το κείμενό του ώστε μέσα σε έξι συνήθως σελίδες να αισθάνεσαι πως έχεις οικειωθεί όσα θα χρειάζονταν διπλάσιο και τριπλάσιο χώρο προκειμένου να τα κατανοήσεις. Κάτι που δεν είναι άσχετο με τον τρόπο γραφής του. Όσο εξειδικευμένο ή δύσκολο στην προσέγγισή του είναι ένα θέμα, να αισθάνεται ακόμη και ο λιγότερο κατατοπισμένος του αναγνώστης ότι ο Σκαλιόρας δεν τον διδάσκει, αλλά μοιράζεται μαζί του όσα συμβαίνει να γνωρίζει και ο ίδιος, αλλά τα έχει ενδεχομένως ξεχάσει.

Οι παρατηρήσεις

Με όλο όμως τον ενθουσιασμό για την έκδοση του «Αγρυπνου νου», δύο επιμέρους παρατηρήσεις. Χωρίς να κατηγορεί κανείς το βιβλίο για έλλειψη σεβασμού προς τον δημιουργό του, επειδή ακριβώς πρόκειται για μια έκδοση τελική, με αποτέλεσμα, οποιοδήποτε τιράζ κι αν γνωρίσει το βιβλίο, να είναι δύσκολο να ξανατυπωθεί, θα έπρεπε να έχει περιλάβει το σύνολο των επιφυλλίδων του Σκαλιόρα, έστω κι αν οι 280 σελίδες του γίνονταν 430.

Είναι αμαρτία από τον Θεό να μιλάμε για ένα σύνολο 57 επιφυλλίδων και το βιβλίο να περιλαμβάνει μόνο τις 36, τόσο περισσότερο που η πρόσβαση στο μέλλον σε όσες παραλείπονται θα είναι τόσο δύσκολη ώστε οι 21 επιφυλλίδες θα είναι σαν να μην είχαν ποτέ γραφεί.

Επιπλέον, χωρίς ο όρος «επιφυλλίδα» να έχει κάτι το υποτιμητικό – έστω κι αν ήταν αυτός που στέγαζε στην πρώτη τους δημοσίευση στην εφημερίδα τα κείμενα του Σκαλιόρα –, θα έπρεπε για τη μεταφορά τους σε βιβλίο να έχει προτιμηθεί μια άλλη λέξη, χωρίς η αλλαγή αυτή να παραπλανά τον αναγνώστη. Για παράδειγμα, ένας χαρακτηρισμός του τύπου «μικρά δοκίμια» ή το εκτενέστερο «επίκαιροι και ανεπίκαιροι στοχασμοί», μιας και οι τίτλοι όπως «Απορρόφηση της διαμαρτυρίας», «Τα λόγια του Σεφέρη», «Ο Αρλεκίνος και το φίμωτρο», «Ο ποιητής, οι δήμιοι και ο θάνατος» ή «Στάθμευση μπροστά στη βιβλιοθήκη» σε προετοιμάζουν για κάτι ουσιαστικότερο σε σχέση με το περιεχόμενο μιας επιφυλλίδας, χωρίς – το επαναλαμβάνουμε – η τελευταία να έχει κάτι το υποτιμητικό.

Κωστής Σκαλιόρας
ΑΓΡΥΠΝΟΣ ΝΟΥΣ ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΠΙΦΥΛΛΙΔΕΣ ΤΟΥ «ΒΗΜΑΤΟΣ» 1971-1975

Εκδ. Πατάκη, 2017, σελ. 280
Τιμή: 12,20 ευρώ